

FAKULTA FILOZOFICKÁ
ZÁPADOČESKÉ
UNIVERZITY
V PLZNI

Katedra filozofie

PROTOKOL O HODNOCENÍ PRÁCE

Práce (co se nehodí, škrtněte): diplomová

Posudek (co se nehodí, škrtněte): oponenta

Práci hodnotil(a) (u externích hodnotitelů uveďte též adresu a funkci ve firmě): Mgr. Ondřej Beran, Ph.D.

Práci předložil(a): Lucie Zahořiková

Název práce: Jazyk jako klíč k filosofii Ludwiga Wittgensteina

1. CÍL PRÁCE (uveďte, do jaké míry byl naplněn):

Cílem práce bylo představit některé základní přístupy a motivy filosofie Ludwiga Wittgensteina na příkladu filosofické reflexe jazyka, jak se ukazuje z pěti různých úhlů pohledu (jazyk jako obraz světa; jazyk a logika; jazyk jako materiál a médium řešení filosofických problémů; jazyk jako praxe; jazyk jako bytostně ne-soukromý). Tento cíl byl naplněn; každý z vytyčených okruhů autorka uspokojivým způsobem po řadě uchopila.

2. OBSAHOVÉ ZPRACOVÁNÍ (náročnost, tvůrčí přístup, proporcionalita teoretické a vlastní práce, vhodnost příloh apod.):

Autorka práce se v problematice dobře orientuje, nebojí se pro své komentáře hledat oporu v obtížně přehledné Wittgensteinově pozůstalosti a disponuje i solidním přehledem po důležitých titulech sekundární literatury. Výklad je jasný a srozumitelným způsobem rozvíjený; občasné nejasnosti padají na vrub spíše drobným stylistickým nedbalostem či neobratnostem.

Zdánlivě omezení přístupu na prizma tématu jazyka se mi zdá vhodné; pro Wittgensteina je transcendentální pojetí jazyka podstatné (studium jazyka jako nutná a postačující podmínka pro „řešení“ všech „problémů“, které vůbec mají povahu něčeho, co lze řešit). Práce není v tomto smyslu podstatným způsobem „objevná“, nicméně v tom nespátřuji zápor; to, že Wittgensteinova filosofie bývá v současnosti vykládána i jako „regulérní“ etika, estetika, nebo filosofie náboženství, spíše vyplývá z jisté vyčerpanosti novějšího wittgensteinovského bádání.

Zařazení grafických příloh hodnotím kladně.

3. FORMÁLNÍ ÚPRAVA (jazykový projev, správnost citace a odkazů na literaturu, grafická úprava, přehlednost členění kapitol, kvalita tabulek, grafů a příloh apod.):

Po jazykové stránce je práce lehce rozkolísaná, s občasnými kolokvialismy („tak“ v závěti podmínkového souvětí) lapsy, které unikly opakovanému čtení (souvětí rozdělené uprostřed tečkou do dvou vět), apod.

Autorka poctivě dokládá svá tvrzení odkazy na literaturu i přímými citacemi. Odkazy na různé prameny jsou poctivě provedeny, jak jsem přinejmenším namátkově ověřil, když jsem některé z nich dohledával kvůli vyjasnění. Na jejím místě bych snad přímými citacemi zasazenými do textu o něco více šetřil, avšak jejich objem nijak nepřekračuje přípustnou mez. Hodnotím kladně rozsah cizojazyčné literatury, který zpracovala; i když sám bych se snad s poněkud menším důrazem opíral o anglické překlady Wittgensteinových textů, které mohou být někdy mírně zavádějící, (rovněž existující český překlad *Filosofických zkoumání* není příliš dobrý) a pokusil bych se klíčová místa, byť v omezeném rozsahu, konfrontovat s německým originálem.

Text je rozčleněn přiměřeným způsobem; pěti tematickým okruhům odpovídá pět kapitol, které jsou dále vnitřně členěny.

4. STRUČNÝ KOMENTÁŘ HODNOTITELE (celkový dojem z práce, silné a slabé stránky, originalita myšlenek apod.):

Práce se mi líbila; zaujala mě podrobností a zacíleností (dobrým výběrem tématu) na této úrovni neobvyklou. Oceňuji rovněž dobré porozumění některým problematičtějším motivům Wittgensteinovy filosofie, které bývají často nesprávně chápány (logický obraz a logická forma; bolest). V oddíle o soukromém jazyce nesdílím tak docela autorčino vstřícné čtení Kripkovy interpretace jako „posledního slova“ v této věci. Osobně bych položil větší důraz na „standardní“ výklad Bakerův a Hackerův nebo i v češtině dostupné výklady Petera Winche (úvodní kapitoly *Ideje sociální vědy*) a Rushe Rheese (v antologii *Soukromý jazyk, pravidla a Wittgenstein*), které se mi zdají filosoficky nehlubší. Za přinejmenším v Česku poměrně novátorské považuji soustředění důsledně na *jazyk* jako na klíčové téma nutné a postačující pro porozumění celku Wittgensteinova myšlení; to, co je v této souvislosti podstatné, se myslím autorce alespoň v hrubých rysech podařilo uchopit.

K jednotlivým místům práce mám některé dílčí výhrady či připomínky; vkládám je zde proto, že snad autorce mohou být užitečné, bude-li svou odbornou práci na toto téma dále rozvíjet.

1. zač. kap. 2: Co je „jazyk“ a co je „logický jazyk“ v konceptu *TLP*? Je „jazyk“ veškerý jazyk, nebo je to, o čem jako o „jazyce“ mluví v *TLP* a co je jakýsi zvláštní konstrukt odlišný od jazyka v běžném smyslu slova? Je logický jazyk vylepšením běžného každodenního jazyka, nebo vylepšením „jazyka“ *TLP*, nebo něčím, co je třeba úplně nanovo vytvořit?

Totéž v dalším odstavci. Nejsm si jist, zda W. vymezuje prostor smysluplnosti jazyka prostřednictvím vymezení toho, co je myslitelné (skoro bych řekl, že je tomu spíše naopak). Osvětlování „filosofických vět“ a „vět jazyka“ je osvětlování 2 různých věcí nebo jednoho a téhož? [vysvětleno a rozlišeno až na začátku kap. 4, str. 34]

2. str. 10: jako obrazy faktů bych nechápal vjemy nebo představy; obraz je obrazem, jen nakolik je *logickým* obrazem (viz poznámky o zobrazování v *TLP* 4.0x – je otázka, zda podobným způsobem zobrazuje fakt také vjem nebo vzpomínka).
3. str. 14: nepřetěžoval bych význam „pravidel“ v kontextu *TLP*, resp. jiných než čistě logických/syntaktických pravidel. Pravidla jazyka, tj. pravidla použití jazyka ve smyslu *PhU* nehrají v kontextu toho, jak funguje „jazyk“ ve smyslu *TLP*, podstatnou roli.
4. str. 15: „logický prostor“ je spíše metaforické vyjádření něčeho jako „domény toho, o čem lze smysluplně hovořit, a v jejímž rámci tedy platí určité logické vztahy“ – nechápal bych jej jako reálný „prostor“, „v“ němž je nějak doslova obsažen svět a jazyk.
5. str. 17, odst. 2: dalekosáhle vágní, nedává mi jako celek smysl. „logika určuje, co v jazyce lze, a co ne“ – v jakém jazyce? Něco takového lze tvrdit, pouze pokud máme velmi specifický pojem „jazyka“, nebo „logiky“. Tvrzení „logika je gramatika myšlení“ je nicneříkající, dokud nebyl v textu idiosynkratický, navíc *pozdněwittgensteinovský* pojem „gramatiky“ zaveden (hier wird nicht gewittgensteint :-))
6. str. 19, pozn. 54: je věta „každý je moudrý“ příkladem elementární věty, tj. obrazem nějakého „atomického faktu“?
7. str. 19-20: nejsem si jist, zda elementární věty podle W. připisují předmětům *vlastnosti*. Svět nesestává z předmětů a vlastností, ale z předmětů/věcí. Elementární věta je zřetěžením jmen, jména jsou jmény předmětů.
8. str. 20: „Na základě izomorfismu mezi světem a jazykem, jenž je zprostředkovaný logickou formou, je tedy věta pravdivá či nepravdivá skrze svou logickou formu.“ Já bych řekl jen tolik, že skrze svou logickou formu sdílenou se světem je věta pravdivá právě tehdy, když jí odpovídající fakt nastává. Logická forma nijak nezakládá ani nezpůsobuje pravdivost nebo nepravdivost věty.
9. str. 29: „logika není nahodilá“ atd. – zde opět stojí za to zastavit se u toho, jakou „logiku“ má W. na mysli. V jakém smyslu je standardní výroková a predikátová logika méně nahodilá, než jiné logické systémy? Proto, že je nějak víc obsažena v jazyce? Ale ve kterém?
10. str. 34: je možné číst vypořádání s „nevyslovitelným“ prostřednictvím pojednání „vyslovitelného“ také jako službu etickým, estetickým a náboženským otázkám, aby je každý mohl promýšlet s plnou vážností, tj. ne jako něco, pro co je relevantní věda nebo logika (vyřešení filosofických problémů jako služba nevyslovitelnému, nikoli vyslovitelnému)?
11. str. 36: to, že odměna či trest za dobré/zlé jednání je imanentní jemu samému, neznamená, že by otázka „co se stane, když budu zlý?“ byla nepodstatná (takovou se stává, až když „co se stane“ interpretujeme konsekvenencialisticky).

12. str. 41: bylo by asi lepší lépe vysvětlit, co se myslí „gramatikou“, než se rovnou přejde k rozdílu mezi g. povrchovou a g. hloubkovou.
tamtéž: problém není něco k rozluštění (není to výpočet, bádání), nýbrž k rozvázání, jako se rozplétá uzel. Je to činnost vyžadující *pozornost*, spíše než intelektuální úvahu.
13. str. 43: W. určitě neklade do středu zájmu sloveso, pouze polemizuje s převládajícím pojetím jazyka jako souboru jmen (jmen předmětů). *PhU* jako celek se snaží předvést dynamičtější a holističtější pohled na jazyk, nestaví do středu zájmu jeden slovní druh.
tamtéž: jazyková vs. řečová hra je terminologické rozlišení opírající se o českou recepci kontinentální tradice (zvláště Lyotard, ale zprostředkovaně také strukturalisté, Heidegger, aj.); u W. nemá zvláštní smysl. Pokud – jako na následující straně – hovoříte o „jazyce“ a řeči“ zvláště, bylo by dobře předložit nějaké vysvětlení tohoto rozlišení, popř. je vztáhnout přímo k W.
14. str. 50 (i dříve): „jazyku se učíme drilem a cvikem“ – nedomníváte se, že toto W.-ovo pojetí učení je nedostatečné, protože opomíjí další determinanty či motivace procesu učení? Učení jazyku – určitá „primární akulturace“ – je také výchova a vedení umožňované vztahy blízkosti a důvěry mezi malým dítětem a rodičem. Čistý dril zde může a nemusí hrát primární úlohu; a naopak může být uspokojivým vysvětlením osvojení si dovedností, které si člověk osvojit musí (i v pozdějším věku).
15. str. 52: „Životní forma je propojení užívání jazyka s ustálenými způsoby jednání, které se uživatel jazyka naučil a považuje je za samozřejmé; je to způsob jednání, snad dokonce fundament jednání, jenž máme všichni společný.“ – W.-ův pojem životní formy je obecně značně nejasný; zdá se však, že lze hovořit o *různých* životních formách (na něž jsou navázány různé a různým způsobem hrané jazykové hry. Není to podle všeho něco jako biologický druh člověk (to sama dále říkáte), a nejsem si jist, zda lze hovořit o něčem ne-biologickém jako o všelidském.
16. str. 56n: pravidlo a zvyk – Nejsem úplně přesvědčen o vašem rozlišení mezi smyslem zvyku a pravidla. Hovoříme-li o pravidle, je to jiný způsob, jak popsat dimenzi toho, že naše činy i jazykové tahy mají určitou normativní dimenzi (správnost a nesprávnost). Zvyk je naproti tomu prostě jen zvyk, pravidelnost v jednání. Ustavení pravidla je nemyslitelné bez zvyku, i když jeho aktuální existence už na aktuálních zvyklostech nezávisí. Např. pravidlo „člověk by si neměl okusovat nehty“ může existovat a být srozumitelné i bez ohledu na to, že třeba aktuálně všichni lidé na zeměkouli zlozvykem okusování nehtů trpí, nebo na to – a to je druhá, nezávislá nezávislost –, že třeba všichni svůj návyk považují za normální, přirozený (či dokonce dobrý). Nějaká faktická, byť ne nutně obecně všelidská shoda na nežadoucnosti okusování nehtů však musela existovat alespoň v minulosti, aby bylo možné smysluplně formulovat takovýto hodnotový soud. Naproti tomu existence zvyku ještě neimplikuje existenci pravidla – to, že tygr v zoo chodí ve svém výběhu po svých vyšlapaných cestičkách, neznamená, že máme co do činění s pravidlem. Zvyk je v tomto smyslu jaksi základnější; i když se pravidlo od aktuálního zvyku může sekundárně emancipovat. Pravidlo nedělá pravidlem to, že je někdo aktuálně dodržuje; zvyk ale ano.
17. str. 58: „Nothung“ je meč Nothung z nibelungských pověstí, nejde tedy o slovo špatně vyslovené :-)
nýbrž o problém smysluplné řeči o předmětu, který už neexistuje nebo nikdy neexistoval.
18. str. 71: nejde o to, zda někdo pouze sám hru hraje – podstatné je, zda ji pouze on sám hrát *může*. Uvažte zde příklad umělého jazyka, jež jeho vynálezce s nikým nesdílí – to ale ještě není soukromý jazyk (pro soukromý jazyk je příznačné, že není možná žádná kontrola nad tím, zda se jeho pravidla nějak v čase nemění).
19. str. 72n: pocity, vjemy a prožitky nejsou soukromé, pokud o nich lze – jako o pocitech, vjemech a prožitcích – smysluplně hovořit veřejným jazykem (viz *PhU* § 243).

5. OTÁZKY A PŘIPOMÍNKY DOPORUČENÉ K BLIŽŠÍMU VYSVĚTLENÍ PŘI OBHAJOBĚ (jedna až tři):

1. Lze uvést nějaké argumenty pro to, že „jazyk“, o kterém Wittgenstein hovoří v *Traktátu*, je běžný jazyk, normálně mluvčími používaný? Totiž uvážíme-li, že se v *TLP* mluví o celku jazyka jako o souboru: i) elementárních vět, jež zobrazují fakta, a ii) logických produktů těchto elem. vět.
2. Jaký je podle vašeho názoru Wittgensteinův názor na vztah mezi zvykem a pravidlem? Zdá se vám obhajitelný?

3. Je smyslem Wittgensteinova argumentu proti soukromému jazyku to, že soukromý jazyk, jak jej popisuje v §§ 258nn *Zkoumání*, je nemožný? V jakém smyslu nemožný? A kdy a v jakém smyslu lze o soukromém jazyce mluvit v případě jazyka, který je exkluzivní pro jednoho člověka?

6. **NAVRHOVANÁ ZNÁMKA (výborně, velmi dobře, dobře, nevyhověl):**
Navrhuji předběžně hodnocení známkou Výborně.

Datum: 4. srpna 2014

Podpis: